

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

DEPARTAMENTO DE LINGÜÍSTICA Y LINGÜÍSTICA APLICADA Y DE LINGÜÍSTICA
UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO. EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA

TRASVASES CULTURALES:

Literatura
Cine
Traducción

4

Eds.: Raquel Merino
J. M. Santamaría
Eterio Pajares

La publicación de este volumen ha sido posible gracias al patrocinio de:

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea
Departamento de Cultura de la Diputación Foral de Álava
Departamento de Educación, Universidades e Investigación del Gobierno Vasco
Departamento de Filología Inglesa y Alemana y de Traducción e Interpretación
Facultad de Filología y Geografía e Historia

© Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

I.S.B.N.: 84-8373-707-8
Depósito Legal/Lege Gordailua: BI-327-05

Composición/Konposizioa: RALI, S.A.
Particular de Costa, 8-10 - 48010 Bilbao

Impresión/Inprimatzea: Itxaropena, S.A.
Araba Kalea, 45 - 20800 Zarautz (Gipuzkoa)

Euskal itzulpengintzaren eta interpretazioaren ikerketa-bideak: laborategi erraldoia

Lurdes Auzmendi Aierbe
EHU/UPV

Euskararen Normalizaziorako Legeari esker, euskal itzulpengintza, lan sortzaile eta emaile bezala, oso osasuntsu dagoela esan dezakegu, izan ere aipatu legeak administrazioak elebitasunari buruzko dekretua betetzera behartzen baititu, eta derrigortasun horri esker euskal itzultzaileentzako lana badago. Are gehiago, euskararen normalizaziorako legean aurreikusten ziren mailetako askotara oraindik ez da ailegatu elebitasuna.

Irakaskuntza, administrazioak eta komunikabideak dira elebitasun prozesuan murgilduta daudenak, aldiz polizia, osasuna, lan-mundua eta abar oraindik euskararen erabilerari begira planifikazio zehatz eta osorik egin gabe daude. Horrek esan nahi du, beraz, egun dauden beharrei erantzuten lana baldin badago, etorkizunean lan hori are ugariagoa izango dela, alor berriek ere itzulpenez baliatu beharko dutelako gauza askotan euskararen erabilera bermatzeko.

Euskal itzulpengintzak, beraz, garapen handia bezain aberatsa bizi du azken urte hauetan, eta garapen horren fruitu gisa ikerketak ere egin dira eta egiten dira, askok nahi eta behar bezain ugariak ez badira ere. Bere garaian Martuteneko Itzultzaile Eskolak, profesional talde sendo bat egoteak eta batez ere SENEZ aldizkariak bultzatu eta sustatu dituzte lan horiek, eta berriki hasita unibertsitate alorretik ere hasiak dira tesiak eta beste zenbait ikerketa ere egiten.

Aurreko gutzia, ordea, esan bezala, testu idatzietara bakarrik mugatzen da, Euskararen Normalizaziorako Legeak ez baitu inolako betebeharririk ezartzen jendaurreko hizkuntzaren ahozko erabilerari buruz, eta interpretazioari begira, kasu honetan euskal interpretazioari begira, nahitaezko baldintza da euskararen ahozko erabilera, inork ez badu gure hizkuntza hitz egiten, interpreteak alferrik gaudelako.

Euskal interpretazioak aldi honetako itzulpenarekin bateratsu ekin zion bere bideari, baina kantitate, garapen eta garrantzi-pisu aldetik ez dira inondik ere konparagarriak. Alde batetik, ez da interpreteak prestatzeko ikasketarik izan oraintsu arte (EHUko Itzulpen eta Interpretazio Lizentziatura 2000-2001 ikasurtean abian jarri zen arte hain zuzen), eta horrek berarekin dakarren ondorio-

etako bat, hain zuzen, azterketa eta ikerketarako atzetik beharrezkoa izaten den laguntza akademiko falta da. Bestalde, interpreteon kopurua beti izaten da itzul-tzaileena baino txikiagoa, eta gure kasuan ere hala da, administrazioetan kontratatuta dauden dozena bat inguru interpreteez gain, geure kontura gabiltzanak zortzi bat besterik ez garelako. Itzulpenean ez bezala, interpretazioan zailagoa da lanbidean aurrera egitea, teknikaren berezko zailtasunez gain euskararen ahozko erabilerak sarritan sortarazten dizkigun arazoak aurkitzen ditugulako. Horrek guztiak ondorio batera garamatza: talde txikia, atzetik euskarri akademikorik gabea eta lanbidean buru-belarri sartua, ez da egon azterketa eta ikerketarako ez aukera eta ezta biderik ere.

Horrela, bada, garai berri baten atarian gaudela esango nuke, interpretaziorako lehen aipatutako ezaugarri gehienek berdin dirauten arren, badelako baldintza garrantzitsu bat alor honi ere bultzada handia eman diezaiokeena, alegia unibertsitate-ikasketena.

Zenbait ikerketa-bide

Eta euskal interpretazioaren ikerketari ekiteko diziplina bat baino gehiagotatik aztertu beharreko gai edo arazo bat proposatuko nuke lehenik eta behin: euskararen ahozko erabilera. Euskararen ahozko erabilerari buruzko kezka alor desberdinetan dago: gazteek gutxi erabiltzen dutela, zuzentasunaren arazoa, eta abar aldiro entzuten diren kontuak dira. Euskara gutxi erabiltzea nagusiki gazteei egozten zaien erantzukizuna den arren, ikusi beharko litzateke hain gazteak ez direnek ere ez ote duten ardurarik gai honetan. Interpretazioaren aldetik, alegia, interpretaziorako bi hizkuntza desberdinen artean jardun behar denez gero, hizlari batzuk kasu honetan euskaraz egiten dutela suposatuta behar da, eta hor sortzen da arazoa, sarritan euskal politiko gehienek eta administrazioetako goi teknikariek jendaurreko beraien partehartze eta agerraldietan ez dutelako euskara ia batera erabiltzen. Egoera ez da askoz hobea beste maila batzuetan: EHUko irakasleek esate baterako EHUko uda ikastaroetan (2004ko ikastaroetan adibidez euskara hutsean emandako lau ikastaroetatik aparte beste lau irakaslek bakarrik eman dute beraien mintzaldia euskaraz) eta era guztietako kongresu eta batzarretan muzin egiten diote euskararen ahozko erabilerari, badagoelako nire ustez halako kontzientzia falta edo kortesiari buruzko gaizki ulertze bat, «gehiengoaren» hizkuntza erabiltzera eramaten dituen.

Beraz, lehen azterketa edo ikerketa lerroetako bat jendaurreko euskararen ahozko erabilerari buruzkoa litzateke:

- zein tipologia dute erabiltzen dutenek eta zein erabiltzen ez dutenek
- non erabiltzen da
- zein eratako gaiak tratatzeko
- zenbat
- nolako euskara (zuzentasuna, egokitasuna, erregistroa...)
- eta abar

EIZIE - Euskal Itzultzaileen Elkarteko interpreteak hasi dira datu horiei buruzko informazioa biltzen, eta azterketa honetarako lehen pausoak horrekin emanda leudeke, beraz. Eta interesgarria litzateke, lehen esanda bezala, gaia alor desberdinetatik aztertzea: soziologia, politika, hizkuntzalaritza, eta abar.

Interpretazioaren jardueran bertan sartuz, lehenik esan behar da euskal interpretazioaren ikerketari dagokionez dena egiteko dagoela. SENEZ aldizkari-an oso tarteka argitaratu den lantxo deskribatzailearen bat salbu, ez da ezer azertu gai honen inguruan, ez bada doktoradutza ikastaroen barruan kreditu libre modura egindako lanen bat, edo orain Erasmusarekin kanpora atera den itzulpen-interpretazio lizentziaturako ikasleren batek egindako lantxoren bat. Labo-rategia hutsik dago, beraz, eta betetzen hasteko ordua iritsi da.

Horrenbestez, ikus ditzagun landu daitezkeen beste zenbait gai eta horiei buruzko zertzelada labur batzuk.

1. **Esan ostekoa edo aldi berekoa.**—Euskal Herrian ere bi interpretazio motak egiten dira, eta ikusi beharko litzateke, non, zein baldintzatan eta nola egiten diren biak. Zenbait administraziotan, esate baterako justizian, esan ostekoa bakarrik egiten da, eta esan ostekoa egiten da baita ere zenbait udaletxetako osoko bilkuretan. Beste alorretan nagusiki aldi berekoa egiten dela esañgo nuke, baina uste edo susmoen barruan beti ere, sekula ez delako azterketa zehatzik egin. Esan ostekoaren kasuan, gainera, behar bada interpretetarako prestakuntza handirik gabeko jendea da sarritan lana egiten duena, horrek azertu beharreko ondorioak izan ditzakeelarik.
2. **Itzulpenaren eragina interpretazioan, eta alderantziz.**—Interpretazioaren teorian bada itzulpena eta interpretazioa elkarrekin gaizki ezkon-tzen diren jardunak edo teknikak direla esaten duenik. Beste kasu askotan bezala, ordea, gurean ere euskal interpreteok lehenik itzultzaileak izan gara, eta gaur oraindik bi jarduerak burutzen jarraitzen dugu. Are gehiago, itzulpenean trebatuta egotea interpretaziorako laguntza galanta dela ere uste dugu, adibidez terminologia menderatzeko. Garbi dago, be-raz, batak bestean eragiten duela, eta nik itzulpenaren alderdi positibo bat aipatu dut. Baina, zer gehiagotan eragiten diote elkarri? Eragin guz-tiak onak al dira? Ahozko hizkuntzan nola eragiten du itzulpenak inter-pretatzeko orduan?
3. **Euskal hizlarien ezaugarriak interpretazioaren argitan.**—Euskararen normalizazioak bere bidea egiten jarraitzen du, eta oraindik alor askotan ez daukagu nahiko genukeen estandarizaziorik. Horren eraginez edo sarritan hizlarien behar bezalako prestakuntza egoki faltagatik, batzutan «kartoizko» euskaratik itzuli behar izaten dugu, terminologia zuzen era-bili eta xede hizkuntzarako erregistro egokia bilatu ezinda ibiltzen gare-larik. Edo askotan hizlariak ez dakite erregistro egokia erabiltzen eta ber-din hitz egiten dute mitin batean edo batzar batean. Eta beste arazo bat: jendaurrean hitz egiteko ohiturarik ezak edo zehatza izateko usteak tes-

tuak irakurtzera eramaten ditu. Alderdi horiek guztiek ondorio nabarmenak dituzte interpretearen lanean eta lanaren emaitzan.

4. **Euskal interpretazioaren estrategiak.**—Euskararen eta inguruko beste hizkuntzen arteko hizkuntza-tarteak eragin nabarmena dauka euskararen eta beste hizkuntzen arteko interpretazio-lanean. Antizipazioa edo hizlariari aurre hartzea eta *décalage* edo hizlariarekiko denboran eraman beharreko aldea gurean derrigor erabili beharreko estrategiak dira. Interpretazioaren teorietan toki garrantzitsua betetzen dute bi estrategia horiek, eta gure kasuan ongi menderatzeak kalitatezko lana egitea esan nahi du, hitzez-hitzezko itzulpenean erori gabe eta une oro mezu ulergarria eta garbia emanez jardutea.
5. **Euskara estandarra vs euskalkiak.**—Euskarara interpretatzerakoan esango nuke nagusiki euskara estandarra erabiltzen dugula, baina egokiagoa litzateke agian, batzutan tokian tokiko euskalkira itzultzea?, zein kasutan bai eta zeinetan ez? Euskara estandarra bai baina euskara erraztearren mailegu eta gainerako makuluak ere erabiltzea komeni al da?

Uste dut denbora luze baterako lana badaukagula aurreko guztiarekin, orain, ekitea besterik ez da falta eta egiten diren lanen berri besteei ezagutzera ematea, ondorioak bai profesionalek eta baita irakasleek ere oso kontuan har ditzagun.

Irakaskuntzari begira, adibidez interpretazioaren didaktikarako, oso garrantzitsua da ikerketa-lan horiek egitea. Euskal interpreteak prestatzen ditugunerako ahalik eta zehaztasun handienarekin jakin beharko genuke zein eratako estrategiak jarraitu behar diren, zein arazorekin topo egingo duten ikasleek eta arazo horiek gainditzeko zein bidetatik jotzen irakatsi behar diegun, eta abar.